

ПУБЛІКАЦІЇ

АВТОБІОГРАФІЯ ДМИТРА АНТОНОВИЧА

На відзначення 15-ліття з дня смерті Д. Антоновича вміщасмо доведену до еміграційного періоду його автобіографію, яка зберегалася в А. Жука і яку останній передав нам для опублікування разом з своїми цінними примітками. Вміщасмо також складений А. Жуком список писань Д. Антоновича.

Редакція

Родився 2 листопада 1877 р. стар. стилю. [Скінчив 4-ту Київську гімназію]. До громадської організації вперше вступив, як один із засновників її, восени 1893 року (це був український гімназіяльний гурток [при 4-ій гімназії в Києві], головним ініціатором якого був Іван Руденко, а належали до нього ще Кость Мацієвич, Петро Холодний, Василь Доманицький, Г. Лазаревський та інші).

Восени 1895 р. з О. Лотоцьким заснував видавничий гурток, до якого прилучилися зразу В. Доманицький, С. Єфремов, К. Пилінський, І. Лазаревський та інші. Пізніше цей гурток реорганізувався в видавництво «Вік»¹⁾.

Літературну працю почав у 1896 році статтею в «Киевской старине». [Назва статті: «К 25-летию артистической деятельности Кропивницкого»].

Заснував у 1897 році студентську громаду в Харкові (з товаришами Іваном Кухтою, Євл. Тищенком. Незабаром до неї пристав Михайло Русов)²⁾.

¹⁾ Подану нижче, коротку автобіографію покійного Дмитра Антоновича я дістав від нього, від руки написану, у Відні 1921 року. Даючи тепер до оголошення її друком, роблю в деяких місцях тексту вставки, взяті у квадратіві дужки, а наприкінці подаю свої примітки, що доповняють та уточнюють сказане самим автором або подають літературне джерело, з якого можна було б довідатися більше про справи, які він згадує коротко або й зовсім промовчує.

По автобіографії подаю список писань Антоновича — очевидна річ, далеко неповний, бо деяких періодичних видань, що виходили під його

В 1898 році був ініціатором студентських українських з'їздів, на яких з Русовим представляв харківську студентську громаду в Києві у 1898 і 1899 роках³).

В 1899 році в Харкові брав діяльну участь у загальноросійських студентських розрухах⁴).

В 1900 році в Харкові, 29 січня заснував РУП (Революційну Українську Партію), з Боніфатієм Камінським, Михайлом Русовим і Левком Мацієвичем (всі троє покійні)⁵).

Влітку 1900 року був представником усієї організованої в Харкові студентської молоді на загальноросійському студентському з'їзді в Одесі, разом з з'їздом був арештований [і сидів якийсь час] в Одеському «Хресті». [Так називалася тюрма].

З 1900 року завідував видавництвом агітаційних брошур РУП⁶).

В 1901 році заснував у Києві групу РУП.

В 1902 році заснував журнал «Гасло». (В склад редакції числа першого входили ще Голіцинський, П. Канівець (покійний) і В. Козіненко. Голіцинського і Канівця було зразу заарештовано, Козіненко виїхав із Києва, заступив його М. Ткаченко (покійний). Після другого числа і Ткаченка було заарештовано. З третього числа редагував «Гасло» один протягом півтора року. Співробітничали в «Гаслі» М. Русов (Тоцький), М. Лозинський. По одній статті дали В. Гаврик і Т. Галіп, кореспонденції подавав А. Жук⁷).

В кінці 1902 року зібрав у Києві перший з'їзд РУП, на якому обрано було перший ЦК — Антонович, Голіцинський, Козіненко і Ткаченко. Голіцинського незабаром заступив В. Винниченко⁸).

В 1903 році заснував журнал «Селянин», редагував 8 місяців і пізніше редагував знову на початку 1905 року, разом з газетою «Праця».

В чернівецький період видавництва «Селянина» і «Гасла» технічно багато помагали В. Сімович і Л. Когут, що підписував обидва часописи.

Восени 1903 року був заарештований у Харкові.

редакцією або в яких він співробітничав, я не маю в своїй бібліотеці, а в тих, що їх маю, статті здебільшого не мають підписів авторів, і мені було важко виділяти з них статті Антоновича. Отже тут могли зайти деякі помилки і пропуски.

Проте гадаю, що до мого списка в теперішніх обставинах мало що могло б бути додане і ким іншим, крім якихось незначних поправок формальної натури, тієї чи іншої статті або незнаній мені брошури.

В усякім разі список мій, являючи собою лише матеріал для майбутньої, повнішої бібліографії писань Антоновича, становить, разом з автобіографією, достатню підставу для пізнання роду літературної діяльності Антоновича, сфери його ідейних зацікавлень і взагалі його духового обличчя.

Андрій ЖУК

В кінці 1904 року виїхав до Львова на другий партійний з'їзд, з Камінським, як представники Харківської Вільної Громади РУП⁹⁾.

На весні 1905 р. працював у РУП[івській] організації в Полтаві¹⁰⁾, влітку в Києві, восени в Києві і Харкові. Влітку того ж року скликав у Києві партійну конференцію¹¹⁾.

На початку 1906 року виїхав за кордон і зайнявся науковою працею (історія західноєвропейського мистецтва)¹²⁾.

Вернувся на Україну в 1912 р.

В 1913 р. заснував у Києві (з ініціативи В. Винниченка і Л. Юркевича) з Ю. Тищенком і П. Понятенком журнал «Дзвін». Редагував перші три числа, потім редакцію обняв В. Левинський.

В 1914 році брав близьку участь у редагуванні [журнала] «Сяйво».

В 1917 році був одним із засновників «Робітничої газети», з В. Винниченком і В. Фідровським. Редагував «Робітничу газету» влітку того ж року.

В 1917 році заснував і редагував (вийшло 10 чисел) тижневик «Воля»; підписував його Б. Мартос.

Був членом ЦК в РУП до 1905 року. Членом бюро ЦК в УСДРП [Української Соціал-Демократичної Робітничої Партії — так почала зватись РУП від грудня 1905 р.] в 1917 році.

Був головою партійних конгресів: першого — в Києві, другого — у Львові (що заявив себе невідбутим), п'ятого і шостого — в Києві і партійної конференції у квітні 1917 року в Києві.

На весні 1917 року з Ткаченком, Голіцинським, Фідровським та іншими працював над заснуванням Центральної Ради і був заступником голови Центральної Ради до першого Українського Конгресу. Був головою комітету для урядження першої великої української маніфестації в Києві і головою українського віча на Софійській площі.

Був вибраний в гласні Київської думи влітку 1917 року і в думі був заступником голови.

[Був міністром військової флотії в 1917-1918 рр. у кабінеті Винниченка, а потім Голубовича (?), міністром у справах мистецтва в 1918-1919 рр. у кабінеті Чехівського (?), послом у Римі за директорії].

АРТИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

В 1894-1896 роках zorganizував і провадив український театр на селі (Сидорівка, Канівського повіту).

В кінці 90-их років (1897-1898) держав власну українську трупу — в Чернігові і Харкові.

В 1917-1918 рр. провадив у «Робітничій газеті» відділ «Театр і музика» і був постійним театральним рецензентом «Робітничої газети».

З 1912 р. викладав у Драматичній школі Лисенка історію костюму та історію стилів. Теж викладав у 1917 р. у Драматичній школі Мат-

ковського; в Державній драматичній школі в 1917 р. викладав історію театру.

В 1917-1918 рр. був головою державної «Театральної ради» при Міністерстві освіти, потім культури і мистецтва.

В городській думі [в Києві] в 1917-1918 рр. був членом театральної комісії і завідував театром Троїцького народнього дому (українського).

Написав історію українського театру за триста років.

ДІЯЛЬНІСТЬ У ДІЛЯНЦІ МИСТЕЦТВА

Викладав історію українського мистецтва на вчительських курсах у 1918 році.

Був одним із засновників Української академії мистецтва, професорами якої був обраний у члени ради академії. Був одним із організаторів з'їзду діячів українського мистецтва в Києві в 1918 році.

Написав історію українського мистецтва. В «Робітничій газеті» завідував відділом «Наука і мистецтво».

ПРИМІТКИ

¹⁾ Про видавничі почини в Києві, з яких народилося видавництво «Вік», докладно оповідає О. Лотоцький у своїх споминах «Сторінки минулого» (ч. 1., Варшава, 1932, стор. 256-263), але не нав'язує до того гуртка, про який іде мова в Антоновича. Натомість Лотоцький згадує, що Д. Антонович, переїхавши в 1897 році до Харкова, заклав там видавництво «Гурт» [стор. 257, примітка], про що не згадує сам Антонович. На жаль, не маю змоги подати, які речі вийшли у видавництві «Гурт».

²⁾ Про заснування Української Студентської Громади в Харкові, її персональний склад і діяльність подають докладні відомості у своїх споминах: Ю. Коллард у «ЛНВ» за 1928 і 1929 рр. («Спогади юнацьких днів») і в збірнику «З минулого» («Народження українського націоналізму серед харківської студентської молоді»), том II, Варшава, 1939, стор. 55-69, а також О. Коваленко в тому ж збірнику («На межі двох віків», стор. 27-54).

³⁾ Про студентські з'їзди подають відомості: стаття А. Жука «З початків новочасного українського національного руху» в часописі «Шлях», 1921 р., Зальцведель [Німеччина], написана головню на основі інформацій Д. Антоновича і ним зредагована; брошура В. Дорошенка «Революційна Українська Партія», Львів, 1921; згадані вже спогади Ю. Колларда і стаття А. Жука «Перша партійна конференція РУП» у календарі «Дніпро» на 1936 р., Львів, 1935, стор. 96-201.

⁴⁾ Про студентські розрухи в Харкові в 1899 р. і в наступних роках є багато матеріалу в «Молодій Україні», часописі української академічної молоді Австрії, з яким стояли в контактї Д. Антонович і М. Русов; отже ці матеріали напевно походили від них.

⁵⁾ Юрій Коллард до засновників РУП зараховує ще себе, Олександра Коваленка, Бориса Мартоса і Дмитра Познанського [порів. його спомини в збірнику «З минулого», т. II, Варшава, 1939, стор. 65].

⁶⁾ Першими брошурами РУП, що вийшли 1900 р., були: «Самостійна

Україна» і «Дядько Дмитро». Автором «Самостійної України» був М. Міхновський. Він зараховував себе до членів партії, але в 1902 р. зірвав з нею, коли побачив, що інші видання партії не відповідають, на його думку, тим політичним напрямним, що їх він визначив у своїй брошурі, і заснував нову партію — УНП [Українська Народня Партія]. По цім орган РУП «Гасло», редагований Антоновичем, відмовився від брошури «Самостійна Україна» [підкреслюю — від брошури, а не від ідеї державної самостійности України], вважаючи брошуру шовіністичною. На тлі цих розходжень між Антоновичем і Міхновським постала особиста неприязнь.

⁷⁾ Постійним співробітником «Гасла» в 1903 р. був також В. Винниченко, що писав тут під псевдонімом Деде. Крім того, він написав тоді кілька брошур, що вийшли під фірмою РУП. Також писав він у «Селянині», що почав виходити з січня 1903 р. До партійних органів, що друкувалися за кордоном, напливало багато часописного матеріалу з різних міст України (через секретаріат партійних видавництв у Києві, який провадив спочатку В. Козіненко, а потім О. Скоропис). Між іншим, до «Гасла» дописував у 1902-1903 рр. А. Лівичський.

⁸⁾ Під кінець 1903 р., в наслідок масових арештів членів РУП у різних містах України, в тюрмах опинилися на довший або коротший час і члени ЦК партії, а провід партійним життям опинився в руках М. Порша, перед тим провідника партійної організації в Лубнях. За провідництва Порша партія прибрала дещо іншого характеру щодо організаційних засад і політичних напрямних, які стали відмінними від тих, що їх тримався Антонович. [Порів. спогади Порша у збірнику «Симон Петлюра в молодості», Львів, 1936]. І між ними на тлі ідейних розходжень постали пізніше особиста неприязнь та суперництво за провідне становище в партії.

⁹⁾ Подробиці про цей з'їзд — у згаданих вище споминах Порша. На ньому відбувся розкол партії: з неї вийшла група на чолі з М. Меленевським, що заснувала «Українську Спілку РСДРП». Антонович теж мав на з'їзді свою фракцію «обласників», але лишився в партії, щоб перевести всю її на обласницькі рейки. Більшість на з'їзді мав Порш, з яким тримав, м. інш., С. Пелюра.

¹⁰⁾ Про перебування Антоновича в Полтаві в літі 1905 р. і про тодішню внутрішню ситуацію в РУП цікаві відомості подає В. Коваль (псевд. В. Степанківського) у своїх споминах, друкованих у львівському «Нашому голосі» за 1910 р., в числі, присвяченому 10-літтю партії.

¹¹⁾ Власне на цій конференції Антонович мав намір перевести свої «обласницькі» пляни і висадити Порша з його провідницького сідла, але це йому не вдалося. [Порів. згадані вище спогади Порша].

¹²⁾ Перед своїм виїздом за кордон Антонович уже не був членом партії. Виступив він з неї, з кількома своїми однодумцями, під кінець грудня 1905 р. Щодо мотивів, які спонукали його залишити ряди партії [як видно буде далі — тимчасово], він подає короткі пояснення в публікації «Українська культура», збірник лекцій за редакцією проф. Д. Антоновича, Пособради, 1944, стор. 78.

Деякі біографічні відомості про Антоновича подаються далі в показнику його писань.
А. ЖУК

СПИСОК ПИСАНЬ АНТОНОВИЧА

Е автобіографії Д. Антонович пише, що літературну працю він почин 1896 року. Була це стаття

1) «К 25-летию артистической деятельности М. Кропивницкого» в журналі «Киевская старина» (Київ).

За своїх студентських часів Д. Антонович відігравав визначну роль у житті студентської молоді, був засновником українських студентських громад, аранжером студентських з'їздів і, можливо, автором або спів-автором ухвал цих з'їздів, на яких лежить печать «Визнання віри молодих українців» початку 90-их років [«тарасівців»]. Був активним учасником студентських виступів політичного характеру в Харкові та Києві, напевно писав якісь відозви, але конкретних відомостей про це збереглося небагато, про що мова буде далі. Антоновичеві належить авторство допису з Харкова

2) «Пропанций город», у «ЛНВ», т. XIV, 1901 р., під псевдонімом Gutta. Цей псевдонім зустрічається в «Гаслі» часто; ним Антонович підписував там свої бібліографічні замітки.

Про ситуацію на Україні і заснування українських політичних партій РУП і УСР згадує стаття Антоновича

3) «З новим роком, з новим віком», у першому числі журналу «Молода Україна», Львів, 1901 р., органу української студентської молоді Австрії. Ця стаття, оскільки не помиляюсь, також була підписана псевдонімом Гутта. Самого журналу в даний момент під руками не маю.

З студентських відозв Антоновича дійшла до нас тільки одна (передрукована Осипом Гермайзе в його «Нарисах з історії революційного руху на Україні», т. I, РУП, стор. 89-90). Вона звернена проти українських культурників і має наголовок:

4) «Панове товариші»; з'явилася вона за підписом Київської Української Студентської Громади, з датою: Київ, 24 вересня 1902 р.

Антонович був автором кількох відозв від Харківської Української Студентської Громади і від Харківської Вільної Громади РУП з кінця 1902 р., присвячених ідейній боротьбі між соціалістичною і націоналістичною групами в лоні згаданих студентської громади і громади РУП, про що цікаві спогади лишив нам О. Коваленко у збірнику «З минулого», т. II, Варшава, 1939. На жаль, ці відозви Антоновича, як і відозви його ідейних противників, не збереглися, а вони були б дуже важливими для відтворення ідейного обличчя того гуртка, що в 1900 р. був зав'язком РУП на харківському ґрунті.

З цього часу починається властиво журналістична діяльність Д. Антоновича. Він був фундатором партійного видавництва, видавши на це досить поважну суму власних грошей, одержаних у спадку по матері; був редактором партійних видань до осені 1903 р. і на початку 1905 р., автором численних статей у періодичних виданнях і кількох брошур, а також організатором нелегального перевозу їх з-за кордону [друкувалися вони у Львові та Чернівцях] і поширення їх на Україні.

Першим виданням РУП, як уже згадувалось, була брошура «Самостійна Україна» тарасівця М. Міхновського. Вона визначила політичний ідеал РУП. Дальші брошуркові і періодичні видання РУП були присвячені головним чином боротьбі селянства і робітництва за свої економічні інтереси, людські права та політичну свободу через повалення царату — з деяким занедбанням українського національного моменту в цій боротьбі.

Кілька їх вийшло з-під пера Д. Антоновича — переважно як переробки чужих видань:

- 5) Дядько Дмитро. Львів, 1900, 36 стор., 16°
- 6) Чи є тепер панщина? Львів, 1901, 32 стор., 16°
- 7) Власна земля. Львів, 1902, 32 стор., 16°
- 8) Страйк чи бойкот? Львів, 1902, 32 стор., 16°
- 9) Козаччина. Чернівці, 1902, 52 стор., 16° [єдина оригінальна брошура Антоновича у видавництві РУП].
- 10) Народня справа. Чернівці, 1903, 32 стор., 16°.

СТАТТІ В ЖУРНАЛІ «ГАСЛО» ЗА 1902 Р.

Перше число «Гасла» вийшло 1 березня 1902 р. в Чернівцях. Відповідальним редактором був д-р Лев Когут, фактичним редактором і автором переважної частини статей — Д. Антонович, технічним редактором і зв'язковим з київським секретаріатом видавництв РУП — д-р Василь Сімович. До кінця року вийшло 12 чисел (деякі з них були подвійні), формат — велика вісімка, на дві колонки, розміром 16 сторінок. Статті не мають підписів авторів, крім трьох речей за підписом М. Лозинського та ще двох статей, що про них згадує Антонович в автобіографії. Також щодо двох інших статей («Поміж словом, а ділом» у ч. 2. і «Десять років міністерської діяльності Вітте» в ч. 3-4) є сумніви, щоб вони належали Антоновичеві. Автором решти статей напевно був він.

Число 1]. Від редакції: Шлях боротьби.

Ч. 2]. Передова, без заголовку, починається словами: «Політична свобода — ось прапор»; Люднн спілка.

Ч. 3-4]. Передова — Кров полилася [про полтавські селянські розрухи]; Ветеран революції [про Мих. Тригоні].

Ч. 5]. Передова, без заголовку («Полтавські розрухи скінчилися»); В справі партійної тактики.

Ч. 6-7]. Передова, без заголовку («Невдовгим часі починається академічний рік...»); Оборона чи напад; Українська політика в академічних справах; Загальноросійський студентський з'їзд.

Ч. 8]. Передова, без заголовку («Дев'ятьнайцятий вік лишив нашим часам прокляту спадщину»); Від минулого до сучасного.

Ч. 9-10]. Від редакції; В справі робітничого руху; Старі змагання на підвалинах життєвих актів.

Ч. 11]. Від редакції; Новий виступ лібералізму.

Ч. 12]. Від редакції; З кінцем року.

Звістки з міжнароднього робітничого руху подавав В. Сімович [не підписуючись].

СТАТТІ В «ГАСЛІ» ЗА 1903 Р.

Розміри «Гасла» в 1903 р. були значно поширені, але було воно заповнене в значній частині перекладами з чужих, німецьких і французьких, авторів; деякі з перекладів вийшли також окремими відбитками. Переклади робили Сімович, Когут, Світлик, Ляшенко (псевдонім, не знати, кому він належав). Статті в цьому році переважно мають підписи авторів. Антоновичеві належать такі статті:

Ч. 1]. Від партії; Від центрального комітету РУП; Від редакції; Змагання в справі тактики — за підписом «Северин Войнилович»; Слава нашим чорноморцям — за підписом «С. В.»

Ч. 2]. Передова, без заголовку і підпису; Еволюція української молоді в останніх часах — за підписом «Подорожний»; Два напрямки російського революціонізму — за підписом «Северин Войнилович».

Ч. 3]. Передова, без заголовку і підпису, з приводу 20-ліття від смерти К. Маркса; «Бунд» [єврейська соц.-дем. організація], за підп. «С. Войнилович».

Ч. 4]. Передова, без заголовку і підпису, в справі агітації серед робітничої верстви.

Ч. 5]. Передова, без заголовку і підпису, в справі єврейських погромів; Пасаж з колишнім радикалом — за підписом «С. В.», з закидами проти Івана Франка за видрукування в «ЛНВ» вірша невідомого автора п. н. «Неначе з Енеїди», кн. 4 за 1903 р.

На цьому числі «Гасло» перестало виходити.

В обох річниках «Гасла» Антоновичеві належать бібліографічні замітки, підписані звичайно псевдонімом «Гутта».

СТАТТІ В «СЕЛЯНИНІ» ЗА 1903 Р.

Часопис «Селянин» почав виходити щомісячно від січня 1903 р., формат кварто, розміром 8 сторінок, на дві колонки; друкувався спочатку в Чернівцях, під відповідальною редакцією Л. Когута і технічною редакцією В. Сімовича, а від початку 1904 р. і до жовтня 1905 р. — у Львові. Фактичним редактором був Д. Антонович — перших восьми чисел за 1903 р. і перших двох чи трьох чисел за 1905 рік. Статті в часописі не мають підписів авторів, і важко сказати, які з них належать Антоновичеві з часів його редакторства. Все ж можна з певністю прийняти, що автором передових статей був Антонович. Майже всі вони не мають заголовків, тому подаємо в дальшому перші речення статей.

Ч. 1]. «Як широка наша Україна...» [Про гірке положення робочого люду та потребу політичної організації, щоб з успіхом можна було боротися за його поліпшення. Такою організацією є РУП, що видає цю часопис та в ній повчає, як саме треба провадити боротьбу]. В цьому ж числі є стаття «Шандрівський страйк», яка напевно належить Антоновичеві.

Ч. 2]. «На те й лихо, щоб з тим лихом битись!»

Ч. 3]. «Грізні хмари збираються над Україною».

Ч. 4]. «Боріться — поборете».

Ч. 5]. «День 1 мая...»

Ч. 6]. «Се голодрабці читають бумажки та газетку і бунтують... Так гукав на цілий ярмарок в селі Гребінці у Київщині один багатий мужик-глитай...»

Ч. 7]. «Хто сам про себе не дбає, про того ніхто не піклується...» [Пропаганда страйків; ця стаття була видрукована також окремо, у формі відозви].

Ч. 8]. «Чи є хто на світі щасливіший від мужика?...

СТАТТІ В «СЕЛЯНИНІ» ЗА 1905 Р.

Ч. 25 за січень — «Кесарево кесареві».

Ч. 26 за лютий — «Встане сила! Встане воля!»

Ч. 27 за березень (?) — «Що нам робити».

СТАТТІ В «ПРАЦІ» ЗА 1905 Р.

Замість «Гасла» від січня 1904 р. почав виходити у Львові місячник «Праця». Д. Антонович був редактором чч. 11 і 12 за січень і лютий 1905 р. і вмістив тут такі свої статті:

Ч. 11]. Від редакції; Наша тактика під взглядом революційних подій, за підписом «Подорожний»; Неіснуюче питання, за підписом «Северин Войнилович». Можливо, що Д. Антоновичеві належать також дописи з Харкова і Києва — без підпису.

Ч. 12]. Полювання «Искры» за горобцями, за підписом «Скриптор»; Ще про неіснуюче питання», за підписом «С. В.»

Наступне число 13-14 «Праці» було останнім. Більше журнал не виходив. Редактором його був М. Порш, який умістив тут більшу розмірами свою статтю, без підпису, з приводу статей Д. Антоновича про «неіснуюче питання». А цим «неіснуючим питанням» Антонович уважав національне питання! Це не була неґація національного питання, це було своєрідне самостійництво, про суть якого він коротко згадує в публікації «Українська культура» [пор. примітку ч. 12 до автобіографії].

Ще треба згадати, що десь 1902 або 1903 р., накладом редакції «Гасла» появилися два переписних листки: «На пошану 250-літнього ювілею прилучення України до Москви», з добре продуманими малюнками, що символізують цей історичний факт і його наслідки, з пояснювальним текстом під малюнками. Як автор малюнків підписаний Гайд, прізвище не відоме. Автором коментарів до малюнків, правдоподібно, був Д. Антонович, який цими переписними листками хотів започаткувати кампанію проти прилучення України до Москви, але не міг цього зробити, бо від листопада 1903 р. до середини літа 1904 р. сидів у тюрмі разом з багатьма іншими партійними товаришами.

Під кінець 1905 р. Д. Антонович виїшов з РУІІ, але не мав наміру залишати політичну діяльність. З кількома своїми однопдумцями він зорганізував у Харкові журнал «Воля», при ближній участі Петра Андрієвського і своєї дружини [тоді, здається, ще тільки нареченої], Катерини Серебрякової. Перше число журналу було вже видрукуване, але не появилося в світ з цензурних причин. Ця невдача і наступаюча реакція не давали перспектив для ширшої політичної акції, і Антонович, рад-не-рад, вирішив відпочити від політики та зайнятися наукою і разом з своїм вірним другом, Петром Андрієвським, подався за кордон. Пізніше виїхала туди й Катерина Михайлівна.

Від 1906 р. наступає перерва в політичній і літературній діяльності Д. Антоновича і триває близько семи літ; протягом цього часу він перебував на студіях за кордоном.

Під кінець свого перебування за кордоном, у журналі «Наш голос» (Львів), у числі 6-8 за травень-червень 1911 р., присвяченим 10-літтю РУП-УСДРП, він умістив посмертну згадку про Д. Познанського, за підписом «С. В.» [«Северин Войнилович»].

Повернувшись 1912 р. до Києва, Антонович починає брати активну участь в українському культурному житті; співробітничав, між іншим, у журналі «Сяво», присвяченому мистецьким справам. На жаль, журналу цього не масмо і не можемо подати, яким був літературний вклад Антоновича в ньому.

Одночасно Антонович гуртує коло себе своїх старих товаришів з РУП за перших років її існування, став одним з ініціаторів соціал-демократичного журналу «Дзвін» і його редактором, але пробув на цьому становищі дуже недовго. За час свого редакторства у «Дзвіні» він умістив у нім такі свої статті:

Ч. 1 за січень 1913 р. — «Пролетаріят у скульптурі Менсьє».

Ч. 2 — Справа пам'ятника Шевченкові в Кисві.

Ч. 3 — Карл Маркс і українці.

Від числа 4 редакцію «Дзвона» перебрав В. Левинський. Після цього статті Антоновича перестали появлятися в журналі.

В числі 1 журналу «Український студент», що виходив у Петербурзі в 1913 р., є стаття п. з. «З минулого українського студентського руху» [стор. 30-31] за підписом «Старий студент». Автором статті, правдоподібно, був Д. Антонович. У ній подано дуже цінні інформації про організаційні форми та еволюцію студентського руху, який завершився заснуванням РУП.

Під час війни [1914-1917] коло Антоновича гуртувалися старі еруїти, «пораженці» і самостійники, противники зайнятої тоді С. Петлюрою в «Української життя» «оборончеської» позиції. Були це, крім Антоновича, Є. Голіцинський, М. Ткаченко, В. Фідровський, Г. Іваницький та інші. Вони підтримували зв'язок з «Союзом Визволення України» у Відні через Є. Голіцинського, який два рази приїздив нелегально за кордон на побачення з членами проводу СВУ.

З вибухом революції 1917 року Д. Антонович знову береться до політичної діяльності і журналістичної праці, стає засновником і співробітником щоденного партійного органу «Робітнича газета» і редактором тижневика «Воля». Не маючи під руками обох цих періодичних видань, ми не можемо подати, що саме вмістив у них Антонович, підписаного власним прізвиськом або відомими псевдонімами. Из статей у «Робітничій газеті» маємо змогу занотувати тільки одну: «З студентських років Івана Стеценка», що була передрукована у віденському журналі «Вістник політики, літератури і життя», в ч. 34/217 від 25 серпня 1918 р., п. з. «Сторінка з історії української політичної думки дев'ятдесятих років XIX в.»

З цього часу є до занотування одна брошура Антоновича п. н. «Земельна справа на Україні», видання «Робітничої газети», 1917, Роменська українська друкарня, 16 сторінок, 8^о. Отже видрукована вона була не в Києві, а на провінції, в Ромні; правдоподібно, що це був передрук з «Робітничої газети».

На еміграції літературна праця Д. Антоновича почалась у Відні 1921 р. Згаданого року численні тоді у Відні українські видавництва заініціювали видання бібліографічного журналу «Книга», редактором якого став Д. Антонович. Здається, вийшов тільки один випуск цієї «Книги». Що там було написано Антоновичем, не можемо подати, бо цього видання не маємо і змісту його ніде не зустрічаємо. Можливо, що в ньому була видрукована стаття Антоновича про Київ, бо під таким заголовком появилася у Відні мала, пегитом складена брошура Антоновича під заголовком «Київ». На жаль, цієї брошури також не маємо і тому не можемо сказати про її зміст щось точніше.

Того ж року Антонович написав у Відні свої спомини, приблизно на 10 аркушів друку. На жаль, вони не були тоді видруковані і пізніше десь

запропастилися. Зберігся лише початок цих споминів; він появився друком у журналі «Нові дні» (Торонто).

На еміграції Д. Антонович відсувається від політики і цілком віддається науково-дослідній і науково-педагогічній діяльності, як професор Українського Вільного Університету і голова Історично-Філологічного Товариства в Празі, вибравши собі за фах історію мистецтва в усіх його формах і видах. В Празі появляються такі його праці з цієї царини:

1) Скорочений курс історії українського мистецтва, Прага, 1923, 340 стор., літогр.

2) Триста років українського театру, Прага, 1925.

На сторінках журналу «Нова Україна» (Прага, 1923) появилися такі статті Антоновича:

Ч. 1-2, січень-лютий — Український театр, стор. 133-145.

Ч. 3, березень — Українське мистецтво, стор. 107-115.

Ч. 10, жовтень — Перша «Паталка Полтавка», стор. 66-73.

В серії «Майстри українського мистецтва», «Видавництва української молоді» вийшли такі брошури Антоновича:

1) Дмитро Безперчий, Прага, 1926, 16 стор., 16^о.

2) Ян Станиславський, Прага, 1926, 16 стор. 16^о.

3) Тимко Войчук, Прага, 1929, 16 стор., 16^о.

В «Українській загальній енциклопедії [УЗЕ], в т. III є стаття Д. Антоновича про український театр.

Німцькою мовою вийшли такі праці Д. Антоновича:

1) Das ukrainische Theater, Das geistige Leben der Ukraine in Vergangenheit und Gegenwart; Мюнстер, 1930, стор. 145-158.

2) Deutsche Einflüsse auf die ukrainische Kunst, Ляйпциг, 1942, Verlag von S. Hirzel, 180 стор.

У виданнях історично-філологічного товариства, головою якого був Д. Антонович, вийшла його праця: З історії церковного будівництва на Україні, вип. I, Прага, 1925.

Йому імовірно належить авторство друківаних річних звітів з діяльності товариства.

Підсумком науково-дослідної і педагогічної діяльності Д. Антоновича в царині мистецтва і культури взагалі можна вважати публікацію: «Українська культура», збірник лекцій за редакцією проф. Д. Антоновича, Подєбради, 1940, стор. 344, циклост., плюс 36 фотографій, формат 4^о. Антоновичеві належать тут такі партії: 1] Вступ, стор. 1-9; 2] Книга рукописна, стор. 53-57; 3] Автори, друкарні і меценати, стор. 66-78; 4] Мистецтво української книги, стор. 79-91; 5] Передхристиянська релігія українського народу, стор. 123-128; 6] Українська християнська церква в сучасності, стор. 142-145; 7] Українське мистецтво, стор. 157-159; 8] Українська скульптура, стор. 185-207; 9] Українське малярство, стор. 208-235; 10] Українська гравюра, стор. 236-268; 11] Український орнамент, стор. 269-281; 12] Українська музика, стор. 282-310; 13] Український театр, стор. 311-322; 14] Закінчення, стор. 333-334; разом більше, ніж половина всієї книги!

В томі XII повного видання творів Т. Шевченка, здійсненого Українським науковим інститутом у Варшаві, є стаття Д. Антоновича: Шевченко як малюв (Львів, 1937).

Як директор «Музею визвольної боротьби України» у Празі, Д. Антонович видавав друком неперіодично «Вісті» музею. Перше число «Вістей»

вийшло в липні 1925 р., формат 8^о, на дві колонки, 4 стор. Скільки вийшло всіх чисел, відомостей не маємо.

Нарешті треба згадати, що у львівському «Ділі» за 1937 або 1938 рік була стаття Д. Антоновича з цікавими міркуваннями про революцію на Україні 1917-1918 рр.

З нагоди 60-ліття Д. Антоновича була стаття в журналі «Життя і знання», Львів, ч. 12 за грудень 1937 р. Автором її був В. Сімович, але під статтею він не підписався.

З нагоди 10-річчя з дня смерти Д. Антоновича появилася в часописі «Християнський голос» у Мюнхені стаття проф. І. Мірчука (число 1-2, 1956).